ТЕМА 6. ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ

1. Завдання та умови загальнообов'язкового соціального страхування від безробіття
2. Суб'єкти страхування на випадок безробіття
3. Матеріальне забезпечення на випадок безробіття

1. Завдання та умови загальнообов'язкового соціального страхування від безробіття

Важливим здобутком нашої країни на етапі становлення ринкової економіки є створення системи соціального захисту населення від безробіття, що ґрунтується на принципах соціального страхування [1, ст. 46].

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття — це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на

випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

"Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування" заклали фундамент формування системи соціального страхування. Із прийняттям Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" в Україні запроваджено нову страхову систему соціального захисту населення від безробіття, яка чинна майже в усьому світі і передбачає такий механізм підтримки доходів безробітних, яким встановлено залежність одержання допомоги по безробіттю від внеску застрахованої особи. Відповідно до Закону матеріальне забезпечення за страхуванням встановлюється зі значною диференціацією залежно від причин втрати роботи. Перевагу в соціальному захисті надано категорії безробітних, які втратили роботу з незалежних від них обставин.

Страхування на випадок безробіття здійснюється за принципами:

- надання державних гарантій реалізації застрахованими особами своїх прав;
- обов'язковості страхування на випадок безробіття всіх працюючих на умовах трудового договору (контракту) та на інших підставах, передбачених законодавством про працю, а також добровільності такого страхування особами, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), а також громадянами — суб'єктами підприємницької діяльності;
- цільового використання коштів страхування на випадок безробіття;
- солідарності та субсидування;
- обов'язковості фінансування Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття витрат, пов'язаних з наданням матеріального забезпечення у випадку безробіття та соціальних послуг в обсягах, передбачених цим Законом;
- паритетності в управлінні страхуванням на випадок безробіття держави, представників застрахованих осіб та роботодавців;
- диференціації розмірів виплати допомоги у зв'язку з безробіттям залежно від страхового стажу та тривалості безробіття;
- надання на рівні не нижче за прожитковий мінімум, встановлений законом, допомоги у зв'язку з безробіттям та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- законодавчого визначення умов і порядку здійснення страхування на випадок безробіття.

Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття та соціальні послуги мають:

1) застраховані особи.

2) незастраховані особи — військовослужбовці Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, внутрішніх військ, військ Цивільної оборони, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Служби безпеки України, органів внутрішніх справ України, звільнені з військової служби у зв'язку із скороченням чисельності або штату без права на пенсію (далі — військовослужбовці), та особи, які вперше шукають роботу, інші незастраховані особи у разі їх реєстрації в установленому порядку як безробітних.

3) громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, мають

право на забезпечення за цим Законом за умови сплати страховику страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

4) особи, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, особи, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими угодами мають право на забезпечення за цим Законом за умови сплати страховику страхових внесків.

В умовах соціального страхування допомога у зв'язку з безробіттям використовується не тільки як пасивний захід підтримки на період безробіття, а і як спосіб повернення безробітного до трудової діяльності.

Запровадження загальнообов'язкового соціального страхування на вищеназваних умовах та принципах вже сьогодні дало змогу підвищити мінімальний розмір матеріального забезпечення безробітних громадян майже вдвічі [7, с. 46].

2. Суб'єкти страхування на випадок безробіття

Суб'єктами страхування на випадок безробіття є:

- застраховані особи, а також члени їх сімей;
- страхувальники;
- страховик.

Застрахованими особами є: наймані працівники, а також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, якщо інше не

передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється страхування на випадок безробіття.

Представниками застрахованих осіб є профспілки або їх об'єднання чи інші уповноважені найманими працівниками органи (представники).

Страхуванню на випадок безробіття підлягають особи, які:

- працюють на умовах трудового договору (контракту);
- проходять альтернативну (невійськову) службу;
- працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень та на інших підставах, передбачених законодавством про працю.

Особа набуває статусу застрахованої особи з дня укладення трудового договору; з цього дня починається сплата страхових внесків. Сплата страхових внесків припиняється з дня розірвання трудового договору.

Особам, які підлягають страхуванню на випадок безробіття, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів соціального страхування.

Працюючі пенсіонери та особи, в яких відповідно до законодавства України виникло право на пенсію; іноземці та особи без громадянства, які тимчасово працюють за наймом в Україні, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не підлягають страхуванню на випадок безробіття [2, ст. 5].

Другим суб'єктом загальнообов'язкового соціального страхування на випадок безробіття є страхувальники. Це роботодавці та застраховані особи, які відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" сплачують страхові внески.

Роботодавцями вважаються:

- власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган та фізичні особи, які використовують найману працю;
- власник розташованого в Україні іноземного підприємства, установи, організації (в тому числі міжнародної), філії або представництва, який використовує працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Представниками роботодавців є об'єднання та спілки роботодавців чи інші уповноважені роботодавцями органи (представники).

Роботодавець набуває статусу платника страхових внесків до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття з дня реєстрації.

Третій суб'єкт — страховик. Це Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі — Фонд) створений для управління страхуванням на випадок безробіття, провадження збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій згідно із Законом і статутом Фонду. Фонд має важливе значення для суспільства, тому що в Україні налічується більше 2,5 млн офіційно зареєстрованих безробітних громадян і ще кілька мільйонів перебувають під загрозою втрати роботи [8, с. 366].

Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг Фондом. Його діяльність регулюється "Основами законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування", Законом України "Про зайнятість населення", Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" та статутом Фонду, який затверджується правлінням Фонду.

Досвід минулих років показав, що управління фінансовими ресурсами Фонду має бути відокремлене від управління коштами державного бюджету з метою усунення їх нецільового використання. Так, у 1996 році Державний фонд сприяння зайнятості населення було включено до Державного бюджету України.

В результаті з фонду було вилучено значні обсяги фінансових ресурсів. За короткий термін в державі було штучно створено проблеми: несвоєчасну виплату допомоги у зв'язку з безробіттям; появу заборгованості за матеріальним забезпеченням безробітних громадян, значне скорочення системи соціальних програм [7, с. 44].

Тому кошти Фонду не включаються до складу Державного бюджету України.

Усі застраховані особи є членами Фонду, управління яким здійснюється на паритетних засадах державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців. Безпосереднє управління Фондом здійснюють правління та виконавча дирекція Фонду. До складу правління входять по 15 представників від держави, застрахованих осіб та роботодавців, які виконують свої обов'язки на громадських засадах.

Представниками держави є представники від центральних органів виконавчої влади, які призначаються Кабінетом Міністрів України. Представники застрахованих осіб та роботодавців делегуються профспілками, їх об'єднаннями та об'єднаннями роботодавців. Порядок делегування цих представників визначається сторонами самостійно.

Не може представляти сторону особа, яка не є громадянином України або має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята в установленому законом порядку, а також особа, яка звільнена з останнього місця роботи з підстав, передбачених статтею 37, пунктами 3, 4, 7, 8 статті 40, статтями 41 і 45 Кодексу законів про працю України [4].

Строк повноважень членів правління Фонду становить шість років і закінчується в день першого засідання нового складу правління Фонду.

Правління Фонду очолює голова, який обирається з членів правління Фонду строком на два роки почергово від представників кожної сторони. Голова правління Фонду має двох заступників, які разом з головою представляють сторони.

Закони, відповідно до яких функціонує Фонд, визначають джерела надходжень коштів для його формування. Такими джерелами є:

- страхові внески страхувальників — роботодавців, застрахованих осіб;
- асигнування державного бюджету;
- суми фінансових санкцій, застосованих відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" та Закону України "Про зайнятість населення", інших законів до підприємств, установ, організацій та фізичних осіб за порушення встановленого порядку сплати страхових внесків та використання коштів Фонду, недотримання законодавства про зайнятість населення, а також суми адміністративних штрафів, накладених відповідно до закону на посадових

осіб та громадян за такі порушення;
- прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, у тому числі резерву коштів Фонду, на депозитному рахунку;
- благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;
- інші надходження відповідно до законодавства України.

Вказані кошти використовуються на:
- виплату забезпечення та надання соціальних послуг;
- відшкодування Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних із достроковим виходом на пенсію осіб, зазначених у частині другій статті 20 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття";
- фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності виконавчої дирекції Фонду та її робочих органів, управління Фондом, розвиток його матеріальної та інформаційної бази;
- створення резерву коштів Фонду.

Розмір страхових внесків щорічно за поданням Кабінету Міністрів України встановлюється Верховною Радою України відповідно для роботодавців та застрахованих осіб одночасно із затвердженням Державного бюджету України на поточний рік.

Роботодавці та застраховані особи сплачують страхові внески один раз на місяць в день одержання роботодавцями в установах банків коштів на оплату праці.

Страхові внески, сплачені в іноземній валюті, підлягають перерахуванню на рахунок Фонду у валюті України за офіційним курсом Національного банку України на день сплати страхових внесків.

У разі нестачі у роботодавців коштів на виплату заробітної плати та сплату страхових внесків у повному обсязі нарахування їх на заробітну плату і перерахування страхових внесків до Фонду провадиться у пропорційних сумах.

У разі незабезпечення банківськими установами перерахування страхових внесків до Фонду одночасно з видачею коштів на виплату заробітної плати ці банківські установи сплачують за рахунок власних коштів до Фонду суму несплачених страхових внесків.

Якщо роботодавці несвоєчасно чи не в повному обсязі сплачують страхові внески, до них застосовуються санкції, передбачені статтею 38 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття".

У разі ліквідації або реорганізації роботодавець зобов'язаний провести повний розрахунок щодо сплати страхових внесків до Фонду на день ліквідації або реорганізації та звернутися за місцем його реєстрації як платника страхових внесків для зняття з обліку.

Із роботодавця утримуються: сума виплаченого забезпечення та вартості наданих соціальних послуг безробітному у разі поновлення його на роботі за рішенням суду; незаконно виплачена безробітному сума забезпечення у разі неповідомлення про його прийняття на роботу; незаконно отримана сума допомоги по частковому безробіттю.

Від сплати страхових внесків звільняються [2, ст. 18]:
- застраховані особи на період відпустки на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки на догляд за дитиною до досягнення нею шестирічного віку за медичним висновком;
- застраховані особи в частині отриманої допомоги по частковому безробіттю.

Розміри страхових внесків установлюються на календарний рік [2, ст. 19]:

- для роботодавця — у відсотках до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що включають витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, інших заохочувальних і компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі, що визначаються згідно з нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до Закону України "Про оплату праці", які підлягають оподаткуванню прибутковим податком з громадян;
- для найманих працівників — у відсотках до сум оплати праці, які включають основну і додаткову заробітні плати, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати (у тому числі в натуральній формі), які підлягають оподаткуванню прибутковим податком з громадян;
- для громадян України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, які сплачують страховику страхові внески і осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, особи, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими угодами — у відсотках до сум оподатковуваного доходу (прибутку).

Страхові внески нараховуються на фактичні виплати (доходи), що не перевищують максимальної величини фактичних витрат страхувальника на оплату праці найманих працівників і доходу фізичних осіб, з якої справляються внески до Фонду, визначеної Кабінетом Міністрів України.

3. Матеріальне забезпечення на випадок безробіття

Кошти Фонду загальнообов'язкового соціального страхування України на випадок безробіття використовуються на виплату матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Безробітним надаються такі види матеріального забезпечення:

- допомога у зв'язку з безробіттям, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності;
- допомога по частковому безробіттю;
- матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;
- матеріальна допомога по безробіттю, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні;
- допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні.

До соціальних послуг, які надаються безробітним, належать:

- професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація;
- пошук відповідної роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;
- інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.

Для отримання відповідних видів забезпечення застрахована особа повинна мати страховий стаж, що обчислюється як сума періодів, протягом яких особа підлягала страхуванню на випадок безробіття та сплачувала страхові внески особисто або через рахунки роботодавця та роботодавцем [2, ст. 21].

Період, протягом якого застрахована особа була звільнена від сплати страхових внесків або отримувала виплати за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій усіх видів, включається до страхового стажу.

До страхового стажу прирівнюється трудовий стаж, набутий працівником за час роботи на умовах трудового договору (контракту) до набрання чинності Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття".

Умови та тривалість виплати допомоги у зв'язку з безробіттям [2, ст. 22]

Застраховані особи, визнані у встановленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали на умовах повного або неповного робочого дня (тижня) не менше 26 календарних тижнів та сплачували страхові внески, мають право на допомогу через безробіття, розмір якої залежить від страхового стажу.

Право на допомогу у зв'язку з безробіттям зберігається у разі настання перерви страхового стажу з поважних причин, якщо особа протягом місяця після закінчення цієї перерви зареєструвалась в установленому порядку в державній службі зайнятості як безробітна.

оважними причинами є:

- навчання у професійно-технічних та вищих навчальних закладах, клінічній ординатурі, аспірантурі, докторантурі з денною формою навчання;
- строкова військова служба;
- здійснення догляду непрацюючою працездатною особою за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом віком до 16 років, а також за пенсіонером, який за експертним медичним висновком потребує постійного стороннього догляду;

- інші поважні причини, передбачені законодавством України.

Допомога у зв'язку з безробіттям [2, ст. 23] для цих осіб обчислюється в наступному порядку.

Розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого Кабінетом Міністрів України, залежно від страхового стажу:

- до 2 років — 50 відсотків;
- від 2 до 6 років — 55 відсотків;
- від 6 до 10 років — 60 відсотків;
- понад 10 років — 70 відсотків середньої зарплати.

Допомога у зв'язку з безробіттям виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру:

- перші 90 календарних днів — 100 відсотків;
- протягом наступних 90 календарних днів — 80 відсотків;
- у подальшому — 70 відсотків визначеного розміру.

Наприклад, якщо середній заробіток особи складав 300 грн, а страховий стаж 7 років, то допомога через безробіття буде призначена і виплачена в таких розмірах: за перші 90 календарних днів безробіття — 180 грн (60 % від 300 грн); протягом наступних 90 днів — 144 грн (80 % від 180 грн); у подальшому — 126 грн (70 % від 180 грн).

Особи, визнані в установленому порядку безробітними, які протягом 12 місяців, що передували початку безробіття, працювали менше 26 календарних тижнів, а також особи, які бажають відновити трудову діяльність після тривалої (більше 6 місяців) перерви, та застраховані особи, звільнені з останнього місця роботи з підстав, передбачених статтею 37, пунктами 3, 4, 7, 8 статті 40, статтями 41 і 45 Кодексу законів про працю України, мають право на допомогу по безробіттю без урахування страхового стажу. Її розмір визначається у розмірі прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Допомога у зв'язку з безробіттям виплачується з восьмого дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості.

Загальна тривалість виплати допомоги через безробіття не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років.

Для осіб передпенсійного віку (за 2 роки до настання права на пенсію) тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 720 календарних днів.

У разі чергового визнання в установленому порядку застрахованої особи безробітною у межах двох років, протягом яких виплачується допомога через безробіття, тривалість її виплати враховується сумарно.

У разі зміни застрахованою особою місця постійного проживання виплата допомоги у зв'язку з безробіттям продовжується після реєстрації її в установленому порядку як безробітного за новим місцем проживання.

Допомога у зв'язку з безробіттям може виплачуватися одноразово для організації підприємницької діяльності безробітними, які не можуть бути працевлаштовані у зв'язку з відсутністю на ринку праці відповідної роботи. Ця допомога виплачується особам, яким виповнилося 18 років, за їх бажанням.

Допомога у зв'язку з безробіттям особам, які звільнилися з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин, призначається відповідно до вищезазначеного

порядку і її виплата починається з 91-го календарного дня.

У середньомісячну заробітну плату (дохід) для обчислення допомоги у зв'язку з безробіттям враховуються всі види виплат, на які нараховувалися страхові внески. Допомога у зв'язку з безробіттям не може бути вищою за середню заробітну плату, що склалася в галузях національної економіки відповідної області за минулий місяць, і нижчою за прожитковий мінімум, встановлений законом.

Одноразова виплата допомоги у зв'язку з безробіттям для організації безробітним підприємницької діяльності здійснюється у розмірі допомоги у зв'язку з безробіттям, нарахованої відповідно до статті 23 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", у розрахунку на рік.

Порядок надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики за погодженням з правлінням Фонду.

Допомога у зв'язку з частковим безробіттям [2, ст. 24]

Допомога надається застрахованим особам у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного тимчасового скорочення нормальної чи встановленої на підприємстві відповідно до законодавства України тривалості робочого часу та (або) перерви в отриманні заробітної плати чи скороченні її розмірів у зв'язку з тимчасовим припиненням виробництва без переривання трудових відносин з причин економічного, технологічного та структурного характеру.

Умовами надання допомоги по частковому безробіттю є:

- простій на підприємстві або в цеху, дільниці із замкнутим циклом виробництва (далі — цеху, дільниці), що має невідворотний та тимчасовий характер, який триває не менше одного місяця, не перевищує шести місяців і не залежить від працівника та роботодавця;
- простій протягом місяця, що охопив не менш як 30 відсотків чисельності працівників підприємства або цеху, дільниці, в яких простої становлять 20 і більше відсотків робочого часу.

Про можливий простій роботодавець зобов'язаний повідомляти державній службі зайнятості.

У разі якщо простій носить сезонний характер або виникає виключно з організаційно-виробничих причин, а також у разі можливості працевлаштування працівників на інших дільницях, у цехах, на підприємствах, допомога через часткове безробіття не надається.

Перелік причин тимчасового припинення виробництва, зазначених у частині першій цієї статті, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики за погодженням з правлінням Фонду.

Право на допомогу у зв'язку з частковим безробіттям мають застраховані особи, які протягом 12 місяців, що передували місяцю, в якому почався простій, працювали не менше 26 календарних тижнів, сплачували страхові внески та в яких ці простої становлять 20 і більше відсотків робочого часу [2, ст. 25].

Допомога через часткове безробіття не надається у разі, якщо працівник:

- відмовився від роботи, що відповідає його кваліфікації, на цьому або іншому підприємстві з повним робочим днем (тижнем);
- працює на даному підприємстві за сумісництвом;
- проходить альтернативну (невійськову) службу.

Допомога через часткове безробіття працівнику встановлюється за кожну годину простою із розрахунку двох третин тарифної ставки (окладу) встановленого працівникові розряду і її розмір не може перевищувати прожиткового мінімуму, встановленого законом [2, ст. 26].

Допомога через часткове безробіття надається з першого дня простою, тривалість її виплати не може перевищувати 180 календарних днів протягом року.

Виплата працівникам допомоги по частковому безробіттю здійснюється підприємством за рахунок коштів Фонду.

Підприємство не може звернутися за наступним одержанням з Фонду коштів для виплати працівникам допомоги через часткове безробіття раніше, ніж через рік після закінчення терміну виплати допомоги по частковому безробіттю [2, ст. 26].

Матеріальна допомога застрахованим особам у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості [2, ст. 27]

Матеріальна допомога виплачується у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації відповідно до умов надання допомоги у зв'язку з безробіттям та в розмірах, передбачених статтями 22 і 23 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", і не підлягає зменшенню. Виплата матеріальної допомоги здійснюється з першого дня навчання. Тривалість виплати матеріальної допомоги зараховується до загальної тривалості виплати допомоги у зв'язку з безробіттям і не може її перевищувати.

Безробітним, у яких закінчився строк виплати допомоги через безробіття, матеріальна допомога у зв'язку з безробіттям надається за умови, що середньомісячний сукупний дохід на члена сім'ї не перевищує прожиткового мінімуму, встановленого Законом [2, ст. 28].

Матеріальна допомога по безробіттю надається протягом 180 календарних днів у розмірі 75 відсотків прожиткового мінімуму, встановленого Законом.

Безробітним, у яких закінчився строк виплати матеріальної допомоги по безробіттю, або непрацездатним особам, які перебувають на їх утриманні, за умови, що середньомісячний сукупний доход на члена сім'ї не перевищує прожиткового мінімуму, може надаватися одноразова матеріальна допомога в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму, встановленого Законом.

Порядок надання матеріальної допомоги у зв'язку з безробіттям, одноразової матеріальної допомоги безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні, встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом викнавчої влади у сфері праці та соціальної політики за погодженням з правлінням Фонду.

Допомога на поховання [2, ст. 29]

Допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, виплачується особам, які здійснювали поховання, у розмірі прожиткового мінімуму.

Фондом може надаватися дотація роботодавцям на створення додаткових робочих місць [2, ст. 30] для працевлаштування безробітних у розмірі витрат на заробітну плату прийнятих за направленням державної служби зайнятості осіб (але не вище за середній рівень у галузях національної економіки відповідної області) в розрахунку на рік.

Можливості та обсяги надання дотацій визначаються правлінням Фонду виходячи з

фінансового стану Фонду.

Порядок надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць для працевлаштування безробітних встановлюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики за погодженням з правлінням Фонду.

Виплата допомоги у зв'язку з безробіттям та матеріальної допомоги у зв'язку з безробіттям може бути припинена у разі [2, ст. 31]:

1) працевлаштування безробітного;
2) поновлення безробітного на роботі за рішенням суду;
3) вступу до навчального закладу на навчання з відривом від виробництва;
4) проходження професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості;
5) призову на строкову військову або альтернативну (невійськову) службу;
6) набрання законної сили вироком суду про позбавлення волі безробітного або направлення його за рішенням суду на примусове лікування;
7) отримання права на пенсію відповідно до законодавства України;
8) призначення виплати на підставі документів, що містять неправдиві відомості;
9) подання письмової заяви про бажання здійснювати догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
10) подання письмової заяви про відмову від послуг державної служби зайнятості;
11) переїзду на постійне місце проживання в іншу місцевість;
12) закінчення строку їх виплати;
13) зняття з обліку за невідвідування без поважних причин державної служби зайнятості 30 і більше календарних днів;
14) смерті безробітного.

Виплата матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації припиняється з вищенаведених причин та у разі виключення із навчального закладу за неуспішність та порушення дисципліни.

Виплата допомоги у зв'язку з безробіттям, матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації, матеріальної допомоги у зв'язку з безробіттям припиняється на період призначення безробітній жінці допомоги по вагітності та пологах, допомоги по догляду безробітним за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Виплата допомоги у зв'язку з безробіттям та матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації відкладається на строк до трьох місяців у разі надання застрахованій особі відповідно до законодавства України вихідної допомоги та інших виплат при вивільненні з підприємств, установ і організацій, що забезпечують часткову чи тимчасову компенсацію втраченого заробітку, крім державної допомоги сім'ям з дітьми та допомоги, що виплачується з громадських фондів.

Тривалість виплати допомоги у зв'язку з безробіттям, матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації та матеріальної допомоги у зв'язку з безробіттям скорочується на строк до 90 календарних днів у разі:

1) звільнення з останнього місця роботи за власним бажанням без поважних причин (на 90 календарних днів);
2) звільнення з останнього місця роботи з підстав, передбачених статтею 37, пунктами

3, 4, 7, 8 статті 40, статтями 41 і 45 Кодексу законів про працю України (на 90 календарних днів);

3) відмови безробітного від двох пропозицій відповідної роботи або професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації;

4) приховування відомостей про працевлаштування на тимчасову роботу в період одержання допомоги по безробіттю;

5) порушення умов і строку реєстрації та перереєстрації як безробітного, а також недотримання рекомендацій щодо сприяння працевлаштуванню;

6) перереєстрації безробітного, який був знятий з обліку за невідвідування державної служби зайнятості більше 30 календарних днів без поважних причин та не сприяв своєму працевлаштуванню;

7) відмови від роботи за спеціальністю, професією, набутою після професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості;

8) припинення без поважних причин професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації за направленням державної служби зайнятості.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАСТРАХОВАНИХ ОСІБ

Виплати військовослужбовцям, звільненим з військової служби у зв'язку із скороченням чисельності або штату без права на пенсію

Військовослужбовцям, звільненим з військової служби у зв'язку із скороченням чисельності або штату без права на пенсію [2, ст. 32], здійснюється виплата допомоги по безробіттю, в тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності, відповідно до частин третьої — сьомої статті 22 та частин першої, четвертої та п'ятої статті 23 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" за умови їх реєстрації в установленому порядку в державній службі зайнятості протягом місяця з дня взяття на облік у військовому комісаріаті.

Строк проходження військової служби прирівнюється до страхового стажу.

Матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації виплачується у розмірі допомоги у зв'язку з безробіттям і не підлягає зменшенню. Тривалість виплати цієї матеріальної допомоги зараховується до загальної тривалості виплати допомоги у зв'язку з безробіттям та не може її перевищувати.

Матеріальна допомога у зв'язку з безробіттям, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні, допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, виплачуються на умовах і в розмірах, передбачених статтями 28 і 29 Закону "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття".

У разі порушення строку реєстрації в державній службі зайнятості в установленому порядку всі види забезпечення виплачуються відповідно до статті 33 названого Закону.

Виплата допомоги у зв'язку з безробіттям, матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації та матеріальної допомоги у зв'язку з безробіттям припиняється, відкладається або її тривалість скорочується відповідно до статті 31 цього Закону.

Виплати забезпечення іншим незастрахованим особам [2, ст. 33]

1. Особам, які шукають роботу вперше, та іншим незастрахованим особам, визнаним у встановленому порядку безробітними, допомога по безробіттю встановлюється у розмірі

прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Допомога по безробіттю виплачується з 8-го дня після реєстрації особи в установленому порядку в державній службі зайнятості. Тривалість виплати допомоги по безробіттю не перевищує 180 календарних днів.

2. Матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації незастрахованим особам, зареєстрованим у встановленому порядку у державній службі зайнятості, виплачується в розмірі допомоги у зв'язку з безробіттям. Тривалість виплати цієї матеріальної допомоги зараховується до загальної тривалості виплати допомоги у зв'язку з безробіттям і не може її перевищувати.

3. Матеріальна допомога у зв'язку з безробіттям, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні, допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні, виплачуються на умовах і в розмірах, передбачених статтями 28 і 29 цього Закону.

4. Виплата допомоги у зв'язку з безробіттям, матеріальної допомоги у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації та матеріальної допомоги у зв'язку з безробіттям припиняється, відкладається або її тривалість скорочується відповідно до статті 31 Закону, що аналізується.

Суми матеріального забезпечення на випадок безробіття, що належать безробітному і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю, виплачуються непрацездатним особам, які перебували на утриманні померлого або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання.

Такими непрацездатними особами є:

- діти, які не досягли 18 років, учні та студенти (курсанти, слухачі, стажисти) очної форми навчання — до закінчення навчання, але не більш як до досягнення ними 23 років;
- один із батьків або дружина (чоловік) померлого чи інший член сім'ї, якщо він не працює та доглядає дітей, братів, сестер або онуків померлого, які не досягли 8 років;
- неповнолітні діти, на утримання яких померлий виплачував або був зобов'язаний виплачувати аліменти.

Батькам, дружині (чоловіку), а також членам сім'ї, які проживали разом з безробітним на день його смерті, сума недоодержаного матеріального забезпечення на випадок безробіття виплачується і в тому разі, якщо вони не належать до кола непрацездатних осіб, які перебували на утриманні померлого.

У разі звернення кількох осіб за належною до виплати сумою матеріального забезпечення на випадок безробіття вона ділиться між ними порівну.

Виплата здійснюється у разі, якщо звернення за належною до виплати сумою матеріального забезпечення на випадок безробіття надійшло не пізніше 6 місяців після смерті безробітного.

До стабілізації економічного становища в Україні мінімальний розмір виплат, передбачених частинами другою та четвертою статті 23, абзацом другим частини першої та частиною другою статті 28, статтею 29, частиною першою статті 33 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", визначається Верховною Радою України щороку одночасно з встановленням розміру страхових внесків виходячи з реальних можливостей Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Отже, запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального

страхування на випадок безробіття принципово змінило діючу в Україні до 2001 року систему соціального захисту від безробіття, перш за все, через запровадження нового механізму підтримки доходів безробітних, яким встановлено залежність отримання допомоги у зв'язку з безробіттям від сплати застрахованою особою страхових внесків та страхового стажу.

Протягом 2001 року виходячи з фінансових можливостей Фонду забезпечено підвищення мінімального розміру допомоги по безробіттю в 2 рази. На кінець року він становив 60 гривень, що складає 18,1 відсотка від прожиткового мінімуму для працездатної особи. Зростав і середній рівень допомоги через безробіття. За 2001 рік середньомісячна допомога по безробіттю становила 78,1 грн, або 25,1 відсотка середньомісячної заробітної плати, що склалася в галузях економіки за 2001 рік, і 23,6 відсотка від прожиткового мінімуму для працездатної особи. Порівняно з 2000 роком вона зросла по Україні на 45,4 відсотка [5].

Впровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття у 2001 році дозволило розширити активну політику на ринку праці. Програми активних заходів реалізовувалися в значних обсягах за різними напрямами, що сприяло закріпленню позитивних тенденцій на зареєстрованому ринку праці. Серед цих програм особливого поширення набули інформаційні, профорієнтаційні послуги, створення банку вакансій та пошук відповідної роботи, працевлаштування неконкурентоспроможних верств населення на заброньовані робочі місця, сприяння самостійної зайнятості та підприємницької діяльності, проведення професійного навчання незайнятих осіб, організація тимчасових громадських робіт тощо.

Чисельність осіб, охоплених активними заходами сприяння зайнятості населення в 2001 році порівняно з 2000 роком у середньому по Україні зросла майже на чверть. Число осіб, які отримали роботу за сприяння служби зайнятості, зросло майже на третину.

Для працевлаштування безробітних, які тривалий час перебували на обліку в державній службі зайнятості, особливо тих, які не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, впроваджено надання роботодавцям дотації на створення додаткових робочих місць. На такі місця були працевлаштовані понад 13 тис. безробітних. Понад 20 тис. осіб отримали допомогу у зв'язку з безробіттям одноразово для організації підприємницької діяльності.

Суттєво зросла кількість наданих профорієнтаційних послуг. Збільшилась чисельність громадян, залучених протягом року до професійного навчання для забезпечення відповідності їх професійно-кваліфікаційного рівня вимогам роботодавців. Професійна підготовка, перепідготовка незайнятого населення здійснювалася за 200 професіями та спеціальностями, що користуються попитом на ринку праці.

Значно активізувалася робота щодо розширення видів громадських робіт та підвищення їх привабливості для населення. Протягом 2001 року в громадських роботах взяли участь понад 300 тис. осіб із числа незайнятих громадян, або кожний десятий незайнятий, що на 20 відсотків більше, ніж у 2000 році. Майже на третину зросла чисельність осіб, що взяли участь у сезонних роботах.

Реалізація активних заходів політики зайнятості сприяло закріпленню тенденцій щодо зниження рівня зареєстрованого безробіття, який на 1 січня 2002 року становив 3,7 відсотка населення працездатного віку проти 4,2 відсотка на відповідну дату 2001 року [5]. Навантаження на одне вільне робоче місце становило 11 осіб, що на третину менше, ніж на цю дату в 2001 року.

Література до теми

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості ВР України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" від 2 березня 2000 р. № 1533-III // Відомості ВР України. — 2000. — № 22. — С. 171.
3. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III // Урядовий кур'єр. — 2000. — 7 листопада. — № 206.
4. Стичинський Б. С., Зуб І. В., Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю. — К., 2000.
5. Загальнообов'язкове соціальне страхування та пенсійне забезпечення (у цифрах і фактах). — К., 2002. — С. 4—9.
6. Боднарук М. І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та розвитку. — Чернівці., 2002. — С. 25, 55, 124.
7. Купрій О. Соціальне страхування на випадок безробіття в Україні: історія становлення, досягнення, проблеми та перспективи // Україна: аспекти праці. — 2003. — № 7. — С. 42—47.
8. Статистичний щорічник України за 2001 рік. — К., 2002.